

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Växjö/Kalmar 2015-06-25

Yttrande om Presstödsnämndens förslag avseende utvecklingsstöd till tryckta allmänna nyhetstidningar

Linnéuniversitetet

Annelie Ekelin, prefekt, institutionen för Medier och journalistik

Yttrandet är sammanställt efter samråd med kollegor inom Medier och journalistik (MJ) samt Samhällsvetenskapliga institutionen (SV) samt FOJO på Linnéuniversitetet.

Sammanfattning:

Vi är i grunden positiva till forna Presstödsnämndens¹ överväganden och förslag till att rikta resurser med tydlig avsikt att stärka innovation och utveckling av tryckta allmänna nyhetstidningar, i huvudsak enligt de uppgifter och insatser utredarna presenterar. Vi delar också Presstödskommitténs bakgrundsbeskrivning om den svåra strukturomvandling som mediebranschen genomgår. Det är enligt vår bedömning mycket angeläget med det utvecklingsstöd som skisseras av kommittéen, också mot bakgrund av den debatt om omställningsstöd som bedrivits i andra Europeiska länder till exempel i Danmark, som utredarna hänvisar till i sin utredning samt i Frankrike, där det nuvarande presstödet också reformeras.

Vi har dock vissa synpunkter som vi vill lyfta fram till diskussion och möjlig nyansering inför den fortsatta beslutsprocessen och i samband med en eventuell fortsatt bearbetning av det presenterade förslaget.

Dessa synpunkter kan sammanfattas i följande punkter:

- 1) Presstödet är nära kopplat till distributionsstödet och förändringar i det ena ledet har effekt i det andra och vice versa, vilket också bör beaktas i förhållande till dessa förslag.
- 2) Presstödet bör kompletteras med, inte ersättas, av ett innovationsstöd.
- 3) Lokaljournalistikens generellt kraftigt minskade konkurrenskraft under senare tid bör beaktas vid besluten.
- 4) Viktigt att innovationsutveckling förstås bredare och inte enbart fokuserar digitalisering som ett enskilt fenomen som är möjligt att frikoppla från verksamhetens övriga processer.

¹ Riksdagen beslutade den 20 maj att Presstödsnämnden avvecklas som egen myndighet och infogas i Myndigheten för radio och TV. Hanteringen av presstödet kommer dock i stor utsträckning att hanteras på samma sätt som tidigare.

- 5) Plattformsberoende bör beaktas som en väsentlig aspekt vid beslut om medelstildelning.
- 6) Demokratiaspekter är en bärande del av medieutvecklingen. Ett direkt utvecklingsbidrag enligt utredarnas förslag bidrar inte enbart till att utveckla och stärka traditionella mediers publiceringsformer, det utgör också en förutsättning för att kunna värna om och förstärka mediernas möjlighet att bidra till demokratiutveckling sett i ett större sammanhang.
- 7) Vi anser att kravet på 20-procent är lågt ställt. Målet med utredarnas förslag bör vara att skapa utvecklingsstöd som också inkluderar tydliga och omfattande krav på egenproducerat originalmaterial.
- 8) Även nystartsprojekt i syfte att återetablera en redaktionell närvaro bör kunna omfattas av stödet.
- 9) Risk för snedvriden konkurrens, varför ska inte nyhetsmedier som ges ut elektroniskt också omfattas av det föreslagna utvecklingsstödet?
- 10) Viktigt med stark transparens kring ansökningsförfarande som redovisar att man inte tar politisk hänsyn vid sin tilldelning av projektstöd. Detta bör stärkas genom upprättande av ett ansökningsförfarande som granterar hög grad av transparens i urvalsprocessen.
- 11) Kriterierna för det föreslagna bör således omfatta skrivningar vad gäller etiskt innehåll och etiska konsekvenser; det vill säga med hänvisning till FN:s deklaration för mänskliga rättigheter samt brott mot tryckfrihetsförordningens 7 kapitel och detta bör även beaktas i samband med utvärdering och beslut avseende utdelning av utvecklingsmedel.

Bakgrund:

Fria, oberoende medier som garanterar allmänheten information i form av nyhetsförmedling, opinionsbildning och granskning är en grundförutsättning för den dialog och debatt som utgör grunden i att upprätthålla ett demokratiskt samhälle.

För att garantera detta i en allt mer kommersiellt styrd verklighet spelar presstödet en viktig roll som en balanserande faktor. Presstödet på cirka 519 miljoner årligen bör vara ett offentligt ansvarstagande för mångfald och kvalitet i medierna. En av frågorna som trots detta måste ställas avseende det statliga stödssystemet är: Vad får vi egentligen för pengarna?

Presstödsnämnden har att inta en neutral ställning i förhållande till innehållet i de tidningar som tilldelas presstöd. Detta är en principfråga, automatiskt verkande regler är upprättade kring nuvarande stöd sedan 1971. Grunden är att stödssystemet inte ska kunna misstänkas ge politiska fördelar.

I grunden anser vi det dock positivt att ge stöd till dagspressen att överleva, på grund av att dessa länge har minskat sina annonsintäkter avsevärt i den pågående strukturomvandlingen.

En annan aspekt är att yttrandefriheten utsatts för ett flertal direkta attacker riktade mot det fria ordet, bland annat i Frankrike. Statens roll är enligt Fleur Pellerin, Frankrikes kommunikations och kulturminister, att säkerställa att en mångfald av idéer ges utrymme samt att hjälpa till att finna en jämviktspunkt avseende upprätthållandet av traditionella offentliga mediers betydelse i samhället och samtidigt stödja den pågående digitala övergången och utvecklingen.

Fleur Pellerin, har också klargjort att de franska subventionerna till pressen nu måste koncentreras till tidningar som deltar i den demokratiska debatten och som aktivt engagerar sig i att sprida kunskap. *"Vårt uppdrag är att stödja pressen som försöker, som är innovativ och som experimenterar, vare sig det gäller en stadsdel eller hela världen"*, sade hon till Libération (2 jun 2015).

Detta är en ståndpunkt som också kan tas som ett starkt incitament i vårt land för att tillföra den allmänna dagspressen i Sverige utvecklingskraft. I det nya medieekologiska landskapet måste även traditionella medieformer som den tryckta dagspressen ges förutsättningar att finna nya, anpassade former och innovativa tillämpningar i syfte att bidra till att utveckla och stärka sin position. Mot bakgrund av detta kan ett direkt utvecklingsstöd vara till stor nytta.

Ett införande av ett direkt utvecklingsbidrag enligt utredarnas förslag bidrar inte enbart till att utveckla och stärka traditionella mediers publiceringsformer, det utgör också en förutsättning för att kunna värna om och förstärka mediers möjlighet att bidra till demokratiutveckling sett i ett större sammanhang.

Viktigt komplement till presstödet, ingen ersättning

En fråga som framstår aningen vag i denna utredning är i vilken mån förslaget förutsätter en reell förändring av den nuvarande utformningen av presstödet, baserat på formuleringen ” stöd får fördelas i mån av tillgängliga medel på presstödsanslaget ” (Sammanfattning, s 5). Frågan är då om det kan komma att krävas utökade resurser för att få tillräcklig kraft i att genomföra nyorienteringen. Som utredarna själv påpekar så finns det många potentiella nyhetsmedier som skulle kunna göra anspråk på det tänkta utvecklingsstödet. Detta är i grunden någonting positivt, men det finns också en farhåga att om många aktörer delar på stödet blir summan till var och inte tillräcklig för att kunna få till stånd den förändring och utveckling som utredarna avser. Som utredarna själva påpekar så är många av de investeringar som nyhetsmedierna står inför mycket kostsamma. Detta är också ett potentiellt problem då utredarna konstaterar att det tänkta utvecklingsstödet skall finansieras inom ramen för det befintliga presstödet. Presstödet bör därför enligt vår bedömning kompletteras med, inte ersättas, av ett innovationsstöd.

Några övriga allmänna reflektioner om stödets utformning är att dess ambition att stödja tryckta allmän nyhetsmedia riskerar gynna dagspressen otillbörligt och att det skapas en snedvriden konkurrens eftersom stödet även omfattar gratistidningar. Varför ska inte nyhetsmedier som ges ut elektroniskt också omfattas av det föreslagna utvecklingsstödet?

I grunden är det bra med ett ansökningsförfarande, men det bör göras tydligt på vilka grunder urvalet sker konkret och hur prioriteringar görs samt att urvalskommittéen öppet bör redovisa att man inte tar politisk hänsyn vid sin tilldelning av projektstöd. Detta bör stärkas genom upprättande av ett ansökningsförfarande som granterar hög grad av transparens.

Plattformsberoende viktigt

Ett innovationsstöd bör vara plattformsnutralt, det vill säga kunna ges till såväl digital utveckling som utveckling av print och nya affärsmodeller, branschöverskridande innovationssamarbeten och nya lösningar för publicering och utarbetande av innehåll. Inom utveckling av nya digitala affärsmodeller är det till exempel lika angeläget att också spendera resurser

och utvecklingskraft för att stärka anpassningen av befintliga organisationer som att satsa på nya former av entreprenörskap och digitaliserade lösningar som oftast är det som anses vara direkt värdeskapande.

Ett annat väsentligt skäl till att ett innovationsstöd bör vara plattformsnutralt är att det är omöjligt att idag sia om hur den digitala utvecklingen eller utvecklingen av print-produkter kommer att ske, inte heller hur balansen mellan publicering i digitala kanaler och papper ser ut för enskilda tidningsföretag. I vissa delar av landet kommer sannolikt papperstidningen att leva betydligt längre än vad många kanske tror.

Lokaljournalistikens konkurrenskraft

Om det yttersta målet är att garantera alla människor tillgång till fri, oberoende och granskande journalistik, bör förankringen i lokalsamhället vara betydelsefull liksom förutsättningarna och förmågan till att bedriva kvalificerad journalistik. Presstödet bör således stärka lokaljournalistiken. Flera års trend har varit att man centraliserar och urbaniserar journalistiken. Lokalredaktioner läggs ner på lokaltidningar och lokaltidningar tappar läsare. Journalistiken riskerar bli Stockholms/storstadscentrerad vilket är ett allvarligt hot mot demokratiska processer.

Förmågan kan i detta fall mätas i resurser (antal anställda), kompetens (utbildningsnivå och satsningar på kompetensutveckling) hos de anställda, arbetsmetodik, ansvarigt utgivarskap, antal verksamhetsår på orten, spridningsområdets storlek i förhållande till resurser, förmåga till innovation samt långsiktig bärkraft.

En av förutsättningarna för att erhålla utvecklingsstödet är att tidningen ifråga redan är pappersutgiven. I detta ligger en viss problematik då vi idag har sett den redaktionella närvaron skäras ned på många mindre orter. Även nystartsprojekt i syfte att återetablera en redaktionell närvaro borde vara berättigade till stödet. Detta då nedlagda lokalredaktioner till exempel skulle kunna drivas vidare i egen regi av de berörda reportrarna, och på så sätt ges stöd och innovationskraft som kan bidra till att stärka lokalt förankrad journalistik.

Digitalisering + verksamhetsutveckling = stärkt kvalitet

Förslaget är huvudsakligen inriktat på massmedias utformning (digital publicering, digitala affärsmodeller etc.). Det ligger i sakens natur att så är fallet, men det kan vara ett problem om stödet endast avser att stärka strukturer, och inte samtidigt bidra till ökat journalistiskt kvalitativt innehåll.

Den aspekt som vi tidigare pekade på som väsentligt i sammanhanget, det vill säga vikten av att inte enbart fokusera digitaliseringens omskapande kraft utan också inkludera utveckling av nya verksamhetsformer och anpassningar som underlag för innovationsstöd, kan också relateras till generella behov av kvalitetsutveckling. På sidan 27, under rubrik 3.3.1 framgår att:

”Minst 20 procent av hela tidningsutrymmet ska utgöras av originalmaterial inom allmän nyhetsförmedling och samhällsbevakning eller allmänpolitisk opinionsbildning.”

Vi anser att kravet på 20-procent är lågt ställt. Fördelen är dock att fler nyhetsmedier kan erhålla utvecklingsstöd. Om politikernas ambitioner är att värna och även stärka innehållslig mångfald i massmedia bör kravet på andelen originalmaterial höjas. Målet med utredarnas förslag bör vara att skapa utvecklingsstöd som också inkluderar krav på egenproducerat originalmaterial, fördjupad och regionalt och lokalt förankrad journalistik utifrån att utvecklingsprojekt bör ta ett tydligt avstamp från en demokratisk grund.

Demokratiaspekter viktig del av medieutvecklingen

Presstödet måste i sin helhet baseras på etiska och demokratiska principer - utformas för att undvika finansiering av tryckfrihetsbrott enligt tryckfrihetsförordningens 7 kapitel (t ex hets mot folkgrupp). Medan andra statliga organ - såsom SVT, universitet med flera - tar etisk och demokratisk hänsyn genom att utforma riktlinjer av typen ”*Det är inte heller tillåtet med program eller inslag som är uppenbart kränkande för något av könen eller mot människor med viss hudfärg, nationalitet, religion eller sexuell läggning*” (SVT) så har presstödsnämnden inte utifrån gällande regelverk kunnat ha några åsikter om innehåll. Andra kriterier har styrts vilka som ska erhålla medel. Denna neutralitet blir i själva verket ett gynnande av antidemokratiska krafter. Kriterierna för det föreslagna bör således omfatta skrivning vad gäller etiskt innehåll och etiska konsekvenser; det vill säga med hänvisning till FNs deklaration för mänskliga rättigheter samt brott mot tryckfrihetsförordningens 7 kapitel och detta bör även beaktas i samband med utdelning av utvecklingsmedel.

Utredarnas förslag om riktat utvecklingsstöd till tryckta allmänna nyhetstidningar kan därför också motiveras utifrån demokratiska aspekter. Detta är inte minst befogat mot bakgrund av rubrik 1.3 där utredarna starkt betonar dagspressens roll i samhället och i demokratin. Dock så finns det vissa innehållsliga kriterier för de nyhetsmedier som söker utvecklingsstödet.

Som utredarna själv påpekar så finns det många potentiella nyhetsmedier som skulle kunna göra anspråk på det tänkta utvecklingsstödet. Detta är i grunden någonting positivt, men det finns också en farhåga att om många aktörer delar

på stödet blir summan till var och inte tillräcklig för att kunna få till stånd den förändring och utveckling som utredarna avser. Som utredarna själva påpekar så är många av de investeringar som nyhetsmedierna står inför mycket kostsamma. Detta är också ett potentiellt problem då utredarna konstaterar att det tänkta utvecklingsstödet skall finansieras inom ramen för det befintliga presstödet.

Ur kvalitetssynpunkt skulle TV- och radioutbudet i Sverige vara betydligt ensidigare utan Public servicebolagen, och kostnaden är låg i förhållande till vad vi får för pengarna. Samma frågor måste man ställa när det gäller denna omstöpning av presstödet. Vad får vi egentligen för pengarna i form av mångfald och kvalitet lika väl som stärkt konkurrenskraft för enskilda medieaktörer och en innovationsrik dagspress?